
Усевалад Сьцебурака

...у галаве, як у астылай лазьні ранкам,
– цёмна, таямніча і пахне пальном...

Захаваньне параметраў

Аповеды

AB OVO

Зьвечару, па ледзь зялёных вільготных лагчынках, над непрыбраным з зімы сьмецьцем і леташняй лісто-
тай, над квольмі голымі дрэўцамі, пачаў зьбірацца
мяккі рэдзенькі туман. Шэрае неба нізка нахілілася
над горадам, які яшчэ не пасьпеў запаліць сьвятло
ліхтароў і вітрынаў і праз тое выглядаў асабліва сон-
ным, нейкім па-дзіцячы разгубленым, як малое, што
заблукала і ня ведае ці плакаць, ці шукаць матулю...
Вырашае ўсё ж плакаць – пачынае імжэць дробны
дожджык. Хуткі роўны ход і лагоднае пагойдваньне
маршруткі ствараюць уражаньне знаходжаньня ў
цягніку. Стома робіць непажаданым любы рух і ўжо
за прыпынку тры да патрэбнага зьяўляецца шкада-
ваньне, што давядзецца ўголас прасіць кіроўцу спы-
ніцца. Пазяхаючы са сьціснутымі сківіцамі, каб не
падумаць руку прыкрыць рот, спадзяюся, што нехта
яшчэ зьбярэцца выходзіць на гэтым прыпынку, і
пазбавіць мяне неабходнасьці псаваць такое добрае,
арганічнае і цалкавіта дабраахвотнае маўчаньне. У
салоне амаль пуста. Зьбіраюся з сіламі і ўсё роўна
неяк недастаткова гучна, як чалавек, які дрэнна ведае
мову і гэтага саромеецца, агучваю просьбу. Але і

такога ўмоўнага мармытаньня хапае. Кіроўца, што іншым разам абавязкова б перапытаў, сёньня таксама ашчаджае словы. Мікрааўтобус спыняецца.

Разам са мною падымаецца і выходзіць яшчэ адзін пасажыр. Шкадуую, і трошкі зайдрошчу, што яму хапіла вытрымкі пераседзець мяне моўчкі. Выходжу на мокры ходнік. Адчуваю, што раптам аднекуль наляцеў доўгачаканы добры настрой (хіба з туману) і сонным гарадскім надвячоркам кроцьць побач са мной дахаты. Але на ходніку ўжо ня я, я — трошкі наперадзе: у пакоі. Уключаю лямпу над сталом, стаўлю гарбату і бяру аркушык паперы. Пасьля над дзвьярыма ў кватэру ўкручваю лямпачку, якая падсьвятляе шыльду (кшталту тых, што вісяць ля ўваходаў у аперацыйныя ці экзаменацыйныя аўдыторыі, толькі з надпісам): «Не турбаваць! Прышло натхненьне». І сяджу ў цішыні, якую парушае толькі манатонны гул машынаў на вуліцы і ўтульнае сіпеньне гарбатніка... Сяджу з нагамі на фатэлі — такі ж, як і голуб на маім падваконьні, сонна хутаюся ў плед — гэтаксама, як ён у сваё пер’е, і разважаю:

«... мы насамрэч вельмі падобныя да птушак, бо, як і яны, нараджаемся ў шкарлупіньні. Усё нашае існаваньне мы ўпарта дзяўбем сыцены, дах і падлогу сваёй абалонкі ў пошуках чагосьці лепшага, іншага. Дзеля большых посьпехаў заканчваем навучальныя ўстановы, курсы, чытаем кнігі — усё, каб спрытнай дзяўбсьці акенца звонку. Пасьля ствараем сем’і, каб муж ці жонка дапамагалі ў бясконцай працы... Мала хто пасьпявае зразуменьце перад тым, як разбурьць апошнюю перагародку, што фіналам гэтай працы будзе нашая сьмерць. Праўда, пасьля гэтага людзі атрымліваюць мажлівасьць падняцца ў паветра і адчуць сябе сапраўднай крылатай істотай. Людзям у паветры нават прасьцей, чым птушкам, бо ня трэба шукаць кузурак, віць гнёзды, хавацца ад непагадзі. Але невядома, ці добра там чалавеку, бо нашто ж бязважкасьць неба, калі нельга адчуць цьвёрдасьці глебы пад нагамі? І ці так добра там, па-за шкарлупіньнем? Шмат хто, абцяжараны правамі, не падымаецца ў неба, а трапляе ў апраметную, дзе смала і агонь. Навошта ж сьпяшацца туды? Птушкі ж гэтак не рызыкуюць...»

Падымаюся, падыходжу да пліты, наліваю кіпень у кубак, на гарачую патэльную разьбіваю два яйкі... Эўрыка! У птушак таксама ёсьць сваё пекла. Рызыкуем ня мы адны. Палягчэла. Бяру гарбату і іду глядзець апошнія навіны, што там робіцца ў нашым сусьветным яйку.

Лінія лёсу

Жыцьцё бывае доўгае, бывае кароткае. Здараецца, што людзі думаюць пра сваё жыцьцё занадта добра, а само яно гэтак ня лічыць. Найперш разыходжаньні праяўляюцца ў тым, наколькі працяглым гэтае самае жыцьцё будзе.

На маёй руцэ лінія жыцьця неверагодна доўгая. На яе руцэ — дзіўна кароткая.

Але.

Трэба мець на ўвазе, што і ў выпадку, нібы прадвызначаным лёсам і пацьверджаным прыродай, ня ўсё гэтак проста. У Windows Media Player ва ўсіх трэках, як відэа, гэтак і аўдыа, даўжыня дарожкі на застаўцы заўсёды аднолькавая. Пры гэтым працягласьць аднае песьні б хвілінаў, а іншай — 2... Па адной індыкатар рухаецца ледзь-ледзь, па іншай ляціць. Заўважалі?

Дык вось, на маёй левай далоні дарожка жыцьця доўгая, але хут-

касьць яе прайграваньня вялікая. Таму і скончыцца яна можа значна раней, чымсьці падаецца. Усім дадзены аднолькавы па памеры кавалак існаваньня, і нехта яго прабягае, як спрынтэр свае 100 метраў, а хтосьці прапаўзае па-пластунску і яшчэ спыняецца адпачыць. Цяжка сказаць, які рух прыносіць больш задавальненьня. Можа быць, што абодва маюць нечакана хуткае заканчэньне, бо на руцэ не адзначаецца бегунком, як на прайгравальніку, шлях, што ўжо застаўся за плячыма.

МОЙ ДОМ

Дзіўна, што так не бывае ў Менску, а толькі тут, у бацькоўскай хаце. Прачынаюся сярод ночы, каб занатаваць тое, што сьню. Толькі падняўшыся з ложку разумею, якія розныя сюжэты ў маіх начных гісторыяў і прыходжу да высновы, што складнага расповеду з іх не атрымаецца. Супакойваюся і кладуся ізноў. Ды вось заснуць паспраўднаму не магу: і ня сьпіцца, і ня пішацца. Гэтак варочаюся з боку на бок рэшту ночы. Да ранку ўсё пераблытваецца, і падаецца, што гэта я ў сьне спрабаваў запісаць падзеі рэчаіснасьці. У галаве, як у астылай лазьні ранкам, – цёмна, таямніча і пахне палыном...

Зьбіраюся і выходжу з хаты вонкі. Халодная восеньская раніца вісіць вільготным туманом над паркам, кірмашом і рэчкай. Месьцічы, падняўшы каўняры, соўгаюцца па справах уздоўж харчовых шапікаў. Магнітафон гандляра касетамі нудзіць нешта невыразнае, хрыпата крумкаюць вароны ў гольлі парку. Кастрычнік разьбіў яешню жоўтага лісьця на чорную патэльную асфальтаванай шашы. Задуменны парк глядзіць на звычайную нядзельную мітусьню мястэчка напаўзаплюшчанымі вачыма і пад маруднае гойданьне ветру рыхтуецца да працяглага сну. Яму трэба спаць у халады, каб ня ведаць, што дрэвы ўзімку становяцца дрэвамі...

Доўга гуляць халодна. Іду дахаты, каб пасядзець у калісьці дзіцячым, а цяпер проста сваім пакоі, дзе на паліцах даўно прачытаная кнігі, на сьценах карціны, такія знаёмыя, нібы самім мной і намалёваныя. Саджуся за вялікі пісьмовы стол і гартаю старыя сшыткі з шуфлядаў. Спакой майго пакою ахутвае і спыняе бег часу, які нібы блытаецца сярод рознага рарытэтна-антыкварнага начыньня, бутляў з хатнім віном, стосаў газетаў і яшчэ Бог ведае чым, што бесьсістэмна і таму вельмі маляўніча расстаўлена татавай рукой. У нашу з братам адсутнасьць пакой ператвараецца ў маленькі хатні музей і мы, прыязджаючы, радыя быць у ім ганаровымі экспанатамі.

Мне заўсёды лёгка ехалася да хаты, і гэтак жа лёгка ад'язджалася. Сем гадоў жыцьця ў сталіцы, на шчасьце, яшчэ не ператварылі мяне ў госьця ў бацькоўскім доме. Можа, таму толькі тут я не магу сказаць з упэненасьцю што лепш: спаць і бачыць сны, альбо ня спаць і быць нібы ў сьне. Абодва варыянты існаваньня тут — працяг адно аднаго. Гісторыя, якая распавядае цябе. Казка, якую хочацца слухаць і баіць іншым.

Захаваньне параметраў

Чытаючы кнігу, кожны раз спрабую запомніць старонку, на якой спыняюся і, здаецца, запамінаю, але разгортваючы тамок праз нейкі час, хутка ўпэўніваюся ў адваротным. Засяроджана прабягаю вачыма тэкст і не магу вырашыць ці чыганы гэты кавалак, ці некрануты, побач з нібы знаёмымі сказамі раптам узнікаюць новыя радкі, бы дапісаныя пасля таго, як я

загарнуў кнігу. Прызнаючы мізэрную верагоднасьць апошняга, даю сабе вымову, маўляў, з-за хуткага няўважлівага чытаньня і адбываюцца такія рэчы. Гэткая сітуацыя паўтараецца ўвесь час, але прынцыпова ніколі не карыстаюся закладкамі. Упартасьць дае магчымасьць, не чытаючы твор двойчы, усё ж нібы дубляваць некаторыя абзацы, па-новаму іх успрымаючы. Не спыняючыся на банальнай канстатацыі карысьці паўтарэньня ці знаходжаньня новага ва ўжо знаёмым, дадам, што такая метода проста неабходная для чытаньня ўрыўкамі пад час вандровак па справах у грамадскім транспарце ці чаканьня, якое непазьбежна надараецца ў розных месцах.

Бясспрэчна, чытаньне, абстаўленае такім чынам, шмат каму падасца малапрыгожым і наогул ганебным учынкам, але чытаць кнігу ў ціхай хатняй атмасфэры неяк не атрымліваецца. А прымаючы ва ўвагу лялоту, што бясконца прагрэсуе, і хранічную стому, уласьціваю і добра знаёмую амаль усім бяз выняткаў ахвярам крызісу заканчэньня атрыманьня вышэйшай адукацыі, можна сумленна сказаць, што наогул няма ніякай мажлівасьці рабіць усё па-ранейшаму рацыянальна і правільна. Звыклія заняткі ператвараюцца ў нешта цяжкае ды непрыемнае і не праз іх складанасьць, а толькі праз іх звычайнасьць. Вось таму, каб дадаць яркіх уражаньняў, і такая інтымная справа як чытаньне кнігі зараз з нейкай падсвядомай эксгібіцыянісцкай асалодай адбываецца на вачах чужых людзей у мала прыдатных месцах. Нават калі зьмест захоплівае і прыцягвае ўвагу, нешта не дазваляе працягнуць чытаньне лежачы на ложку, пры запаленым утульным начніку. Чакаю таго моманту, калі заўтра давядзецца ізноў некуды ехаць і ўяўляю, з якой асалодай буду чытаць далей з няпэўна запомненага месца.

Наогул усё становіцца з ног на галаву і падаецца жудасна чужым. Слухаючы блюз ці гледзячы Еўраньюс і рыфмуючы бяз сэнсу абы рыфмавалася, чакаю нечага адмысловага знакавага, спадзяюся, што вось ня сёньня дык заўтра сябра, які разумее ўсю глыбіню і неруш маеі апатыі, запытае таямніча і шматзначна нешта кшталту таго, што спытаў Гётэ ў Хэміnguэя пры сустрэчы на нябёсах¹.

Я пачую і, нават без удакладненьняў на рытарычны запыт, ажыву, і пачну новы этап свайго быцьця, ня ведаю як, але правільна і так, як цяпер толькі мару... Магчыма, канечне, і ня будзе зьменаў, як няма і сябра і самое тае апатыі, ад якой мне трэба пазбавіцца, і ня мару я ні аб чым. А можа сам сябра пакутуе на гэткую ж невымоўную, і праз тое яшчэ больш цяжкую, форму самавызначэньня. Сядзіць і скрушна дасылае камусьці брутальна-прытарныя SMS², не спадзяючыся атрымаць адказ.

Верагодна, усе развагі выкліканыя толькі бязглуздай мітусьлівай думкай-вірусам, што імкнецца пакручастай траекторыяй да адзінага лагічнага заканчэньня свайго шляху – зьвядзеньня мяне ў ложак і поўнай маёй перазагрузкі з адключэньнем ад крыніцы энергіі. У такім выпадку ўсе мае максымы, выкладзеныя вышэй, зьяўляюцца ня больш чым захаваньнем назапашанай за дзень інфармацыі, якая, калі яе не занатаваць, пасля выключэньня можа быць страчаная.

¹ “А тое што вы памерлі... дарэчы, ці даўно?” Мілан Кундэра “Бесьсьмяротнасьць”.

² SMS – save my soul (з анг. – выратуй маю душу).

Лютаўская ноч

Учора здраджваў прозе: уночы шукаў рыфму. Здрада атрымалася няўмелая, але па-юнацку палкая і шчырая.

Седзячы на кухні з незапаленым святлом, глядзеў у завейны экран зімы. Была нядзеля, але праграма ішла тая ж, што і ўчора ў гэты час – завіруха. Такія эфіры, якія праз іх малую папулярнасць не перарываюцца рэкламамі п’яных шпацыраў і пошлых дэфіле – глядзець адна любата. Жоўтага святла ліхтароў хапае для таго, каб бачыць літары, што сваімі некаліграфічнымі абрысамі займаюць жоўтае поле аркушы. Усё даспадобы: цішыня, шоргат сьнежных крупоў па блясе падваконьня, чыстыя невялікія аркушыкі паперы пад рукой. Памятаю, як знайшоў стосік іх на гаўбцы, калі рабіў генеральную рэвізію сваёй новай кватэры. Яны ляжалі на пыльнай палічцы, пэўна, не адзін год, і гэтак сімпатычна пажайцелі на сонцы, што сасыпелі, як яблыкі на дрэве ў садзе. Неяк падсвядома ашчадна і па-гаспадарску, робячы прыборку, адразу адклаў іх у шуфляду, яшчэ ня ведаючы, з якою мэтай. Пазьней зразумеў іх каштоўнасць, калі пачаў занатоўваць свае неспакойныя думкі. Іх гладкая жаўтлявая паверхня, нібы створаная для графічнага афармленьня словаў. Мінутым вечарам мае аркушы, убіраючы святло ліхтароў, пачыналі самі яго выпраменьваць. Цінькаў гадзіннік, падаў сьнег, атрымліваліся радкі:

З завейнае ночы
Паўсонна ліхтарні глядзяць на мяне.
Яны за мной сочаць,
Нібы правяраюць жывы я ці не.
А вецер шапоча
пра тое, што заўтра, бы ўчора, міне.
Заплюшчваю вочы
Спачатку на яве, а потым у сьне.
І думаю: «Ойча,
хай келіх сумненьня хоць сёньня міне».
Падманваю двойчы
І двойчы сябе.

Канчатковы варыянт зьяўляецца за хвілю да таго, як заканчваецца суткі. Дзень, праведзены ў поўнай абломаўскай ляноце, раптам напайняецца зьместам. Патрэба ў самаапраўданьні, на якую пакутуе палова такіх самых натхнёных лайдакоў, спатоленая. Сьпісаны ўдоўж і ўпоперак аркушык лёг адпачываць на шафу асобна ад сваіх некранутых братоў. Ён быў задаволены сваім новым статусам — статусам рукапісу.

Лёг і я, задаволены тым жа. Ложак, як багна, паглынуў маё цела. Акно засталася незавешаным фіранкаю. Адтуль у цёмнай пакой глядзела зімовая ноч — сьведка, што ўсё бачыць, але заўсёды маўчыць.